

Hyllad och

Initiativtagarna summerar 20 år med assistansreformen

Assistansreformen är här för att stanna.

Efter tjugo år har den blivit en naturlig del av den svenska välfärden. Samtidigt är reformen mer omdiskuterad i dag än någonsin.

Assistans tog kontakt med några av personerna bakom reformen för att få deras syn på utvecklingen.

Fakta | Adolf Ratzka

Grundare av Independent Living-rörelsen i Sverige. Pådrivande bakom assistansreformen.

Fakta | Bengt Lindqvist

Socialdemokrat och handikappminister 1985-91. Innan dess ordförande för Synskadades riksförbund. Ansvarig för Handikapputredningen som låg till grund för assistansreformen.

kritiserad

Fakta | Bengt Westerberg

Folkpartist och socialminister 1991-94.
Ansvarig för det lagförslag om personlig
assistans som las fram för riksdagen
1993 och som genomfördes 1994.

Foto: CARINA GRAN

”Reformen är här för att stanna. Och på det stora hela tycker jag att den har fungerat bra”

Bengt Westerberg

FÖRTJUGO ÅR SEDAN infördes Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Det var en seger för handikapprörelsen och ett helt nytt inslag i den svenska välfärdspolitik. Aldrig tidigare hade en omsorgsreform fört makt från det offentliga till brukarna på samma sätt som nu skedde.

Året innan, när Bengt Westerberg presenterade lagförslaget för riksdagen, slog han fast att ett av de viktigaste motiven till reformen var att människor med omfattande eller livslånga funktionsnedsättningar skulle få möjlighet att leva sina liv som alla andra.

– Många människor lever med sådana funktionshinder som leder till stora beroendeförhållanden till omgivningen. Deras möjligheter till inflytande och ansvar är ofta begränsade, liksom deras möjligheter att skapa sig en självständig tillvaro. Av Handikapputredningens kartläggningsberäkningar framgår exempelvis att endast åtta procent av de svårt funktionshindrade personer som erhöll hemtjänst vid en viss tidpunkt kunde bestämma vem som skulle ge hjälpen.

Och han fortsatte:

– Jag anser mot denna bakgrund att det behövs kraftfulla åtgärder för att möjliggöra att personer som dagligen är mycket beroende av olika stödinsatser får ett reellt inflytande över sin egen livssituation. Personer som behöver mycket omfattande hjälp eller hjälp av mycket privat karaktär bör enligt min mening ges ett avgörande inflytande på vem som ska ge hjälpen. Jag anser också att antalet personer som ger sådan hjälp ska kunna begränsas och att den enskilde själv ska kunna avgöra på vilket sätt och i vilka situationer som hjälpen ska ges.

Han framhöll vad många i dag anser är själva reformens kärna:

– Hjälpsatsen bör därför vara knuten till den enskilde personen och inte till olika myndigheter som var för sig ansvarar för vissa insatser.

NÄR BENGT WESTERBERG i dag ser tillbaka på reformen tycker han att det i huvudsak har blivit som han tänkte sig då.

– I allt väsentligt tycker jag att det blev som vi trodde. Reformen är här för att stanna. Och på det stora hela tycker jag att den har fungerat bra. Assistansreformen har inneburit att en massa människor i det här landet har fått ökade livschanser. Det ska vi vara stolta över. Det enda som inte stämde med våra prognoser

har varit kostnadsutvecklingen. Fler har fått assistans än vi räknade med. Och de flesta har också fått fler timmar än vi trodde.

Just kostnadsutvecklingen har varit ett hett diskussionsämne sedan reformen genomfördes. Under senare år har den diskussionen dessutom fått förnyat bränsle av flera uppmärksammade härvor med fusk.

– Jag tror alltid att vi kommer att ha en diskussion om kostnaderna. Det blir så med den här typen av insatser som bygger på behovsprövning. Det blir alltid en gränsdragning och en debatt om vilka som ska ha ersättning och hur mycket de som är berättigade ska få.

Men han tycker inte att reformen är hotad av den typen av diskussioner eller av de nya regler som införts kring behovsprövningen.

– Nej, jag kan inte se att reformen är hotad. Inte på det stora hela. Det har funnits diskussioner om detta sedan riksdagen klubbade lagen och det har hela tiden pågått ett arbete med att strama upp lagstiftningen så att kostnaderna inte ska skena. Men jag kan inte se att det är ett hot mot reformen i sig.

”Har det verkligen blivit dyrare? Nej, skillnaden är bara att kostnaderna idag ligger någon annanstans än innan reformen”

Adolf Ratzka

DET ÄR EN BILD av utvecklingen som Adolf Ratzka inte håller med om. Han var drivande bakom reformen och kanske den person som gjorde mest för att tankar om självbestämmande och medborgerliga rättigheter skulle få genomslag i handikappolitiken.

– Om man betraktar assistansreformen som en rättighetslagstiftning, som en lag som handlar om att vi med funktionsnedsättningar ska få makt över våra egna liv, då finns det problem. Jag tycker att vårt självbestämmande successivt blivit beskuret. Ansvaret har flyttats från brukaren till assistansanordnaren, och då är vi på väg tillbaka till en situation där vi ses som hjälpbehövande och inte som individer.

Adolf Ratzka menar att det pågår ett omtydligt förklarande av personer med funktionsnedsättning.

– Det verkar som om gamla fördomar om människor med funktionsnedsättningar är på väg tillbaka. Allt fler verkar tro att vi inte klarar oss själva.

Han är också skeptisk till allt prat om skenande kostnader och behov av besparingar.

– Det är viktigt att se reformen i ett historiskt perspektiv. Har det verkligen blivit dyrare? Nej, skillnaden är bara att kostnaderna idag ligger någon annanstans än innan refor-

men och då kan det se ut som att det har blivit dyrare. Tidigare betalade kommunen, våra anhöriga och vi själva i form av begränsade livsmöjligheter.

Han menar till och med att assistansreformen är en besparing, att det är nonsens när politiker och utredare säger att kostnaderna skenat.

ÄVEN BENGT LINDQVIST, socialdemokrat, före detta handikappminister och den som ursprungligen tog initiativet till assistansreformen i slutet av åttio-talet, är precis som Adolf Ratzka besviken på hur reformen utvecklats.

– Det har inte blivit som vi tänkte. Nu ska allt kontrolleras in i minsta detalj. Det är fel. Assistansreformen bygger på förtroende och generositet. Om intentionerna i lagen ska bli verklighet krävs det att myndigheterna litar på brukarna.

Han tycker helt enkelt att reformen har reglerats på ett sätt som aldrig var tanken, och att den personliga friheten därför kommit bort.

– Politikerna och myndigheterna är på fel väg. Om jag fick bestämma så skulle man tillsätta en utredning med ett mycket stort brukarinflytande. Politikerna måste ta tillvara de erfarenheter som finns bland brukarna. Tillsammans tror jag att man skulle kunna skapa ett robust system som uppfyller de ursprungliga intentionerna.

SAMTIDIGT SOM SÄVÄL Bengt Lindqvist som Adolf Ratzka är kritiska till utvecklingen är de noga med att påpeka att reformen i sig är väldigt betydelsefull. Särskilt Adolf Ratzka menar att man aldrig får glömma hur det såg ut innan reformen var på plats.

– Egentligen är det nästan för bra för att vara sant. Åtminstone om man jämför med hur det såg ut innan 1994. Då var man hänvisad till hemtjänsten och levde nästan som i husarrest. Man kunde absolut inte leva ett liv som andra, utan man fick snällt acceptera att det inte fanns några val.

Han menar att de som inte upplevt tiden innan reformen kan ha svårt att förstå vilken enorm skillnad den gjort.

– Det där får vi inte glömma. I grund och botten är assistansreformen något väldigt bra. Men nu gäller det att försvara de grundläggande principerna. Och då handlar det om mänskliga rättigheter och frihet, och om allas rätt att leva ett fullvärdigt liv.

MATTIAS HAGBERG

”Om intentionerna i lagen ska bli verklighet krävs det att myndigheterna litar på brukarna.”

Bengt Lindqvist